

УДК 347.91

Олена Олександрівна Коваленко,

*аспірант кафедри цивільного права та цивільного процесу
факультету № 6 Харківського національного університету
внутрішніх справ*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН, ПОВ'ЯЗАНИХ З УСТАНОВЛЕННЯМ (ЗМІНОЮ) ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Права і свободи громадян, що закріплені Конституцією та іншими законами України, повинні бути визначальними для діяльності держави. Для досягнення цієї мети необхідно гарантувати ефективний правовий захист кожної особи, чії права та інтереси є порушеними. Як зазначає Р. О. Стефанчук, проголосивши людину та окремі її немайнові блага вищими соціальними цінностями, держава гарантує їй можливість повної і своєчасної реалізації та ефективного правового захисту інтересу, що пов'язаний з внутрішнім (духовним) світом. Особливу роль в системі зазначених внутрішніх людських цінностей має психічне здоров'я фізичної особи [1, с. 70].

Цивільним процесуальним законодавством регламентується судовий порядок розгляду та вирішення справ, що пов'язані з встановленням (змінюю) правового статусу фізичних осіб, це зокрема справи про: обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи; надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності; визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою; усиновлення. Слід приєднатися до думки про те, що судову форму найбільш прийнятною та пристосованою для правильного вирішення справ, пов'язаних з примусовою зміною правового статусу фізичної особи [2, с. 10]. Сама можливість встановлення (зміни) правового статусу фізичної особи повинна розглядатись насамперед з точки зору міжнародно-правових стандартів.

У правовій літературі всі міжнародні норми в галузі прав і свобод людини прийнято називати міжнародними стандартами [3, с. 66]. Вимоги міжнародного права з проблематики прав людини, включаючи пакти ООН і регіональні конвенції, повинні

бути основою для розробки національного законодавства, яке визначає особливості судового порядку розгляду та вирішення справ, що пов'язані з встановленням (зміною) правового статусу фізичних осіб,

Вважається, що найважливішим міжнародним стандартом є Загальна декларація прав людини. Як резолюція Генеральної Асамблеї цей текст сам по собі не має юридичної сили, але на практиці він має великий вплив, на нього часто посилаються, численні національні законодавчі порядки включають його, іноді навіть на конституційному рівні. Даний міжнародний документ посилається на філософію природного права («Усі люди народжуються вільними та рівними у гідності та у правах») та на демократичні принципи [4, с. 186–188]. Встановлені Декларацією права на життя, свободу і особисту недоторканність, на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд і необхідне соціальне обслуговування, яке необхідне для підтримання здоров'я і благополуччя її самої та її сім'ї, є основними стандартами прав людей, та осіб з психічними розладами зокрема [5, с. 194–197].

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права також є міжнародними стандартами. Зокрема, в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права закріплено обов'язок держави поважати і забезпечувати всім особам, що перебувають у межах її території чи під її юрисдикцією, права, визнані в Пакті, зокрема право на захист, право на життя, заборона катування чи жорстокого, нелюдського або принижуючого її гідність поводження чи покарання, право на свободу та особисту недоторканність та ін. [6]. У ст. 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права встановлено, що держави, що беруть участь в даному Пакті, визнають право кожної людини на найвищий рівень фізичного і психічного здоров'я, який може бути досягнутий [7].

У зв'язку з тим, що в порядку окремого провадження цивільного судочинства розглядаються справи про встановлення особливого рівня гарантій захисту осіб, які обмежуються в дієздатності або страждають психічними розладами і відносно яких порушується провадження щодо визнання їх в установленому

порядку обмежено дієздатними або недієздатними, окремо слід зупинитись на міжнародно-правових стандартах можливості встановлення рівня психічного розладу та відповідних обмежень у правовому статусі фізичної особи. Чинний ЦК, на відміну від ЦК 1963 р., увів нову підставу для обмеження дієздатності – психічний розлад. Підставою визнання фізичної особи недієздатною, на відміну від однієї з підстав обмеження цивільної дієздатності, є хронічний, стійкий психічний розлад і як наслідок – нездатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними. Встановлення різних рівнів психічного розладу є сферою психіатрії – медичної дисципліни, яка вивчає причини і сутність психічних захворювань, їх прояв, лікування, способи лікування та попередження, систему організації допомоги хворим [8, с. 286]. Слід зазначити, що питанням психіатрії міжнародно-правові стандарти приділяють велику увагу.

Відповідно до Гавайської декларації II, схваленої Генеральною Асамблеєю Всесвітньої психіатричної асоціації 10.07.1983 р. визначається мета психіатрії, яка полягає в лікуванні психічних захворювань і покращенні психічного здоров'я. До обов'язків психіатра відноситься запропонувати пацієнту найкращу терапію, лікувати пацієнта з турботою і повагою, гідною кожної людини. Важливою правовою гарантією стало закріплення положення, що ніяке лікування не повинно здійснюватись проти волі пацієнта, крім випадків, коли через психічне захворювання він не може сформувати власну думку, а також без даного лікування вірогідне заподіяння серйозної шкоди пацієнту або іншим особам. В Декларації зазначається, що як тільки показання для примусового лікування зникають, пацієнт має бути негайно звільнений, а для здійснення подальшої терапії лікар повинен отримати добровільну згоду пацієнта [9].

Список бібліографічних посилань

1. Стефанчук Р. О. Право на психічне здоров'я та юридичні гарантії його реалізації захисту. *Вісник Хмельницького інституту управління та права*. 2003. № 3–4 (7–8). С. 70–78.
2. Блажеев В. В. Особое производство по гражданским делам, связанным с изменением правового статуса гражданина : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. М., 1991. 26 с.
3. Кройтор В. А., Степаненко Т. В. Стандарти Європейського Союзу в сфері цивільного судочинства і проблема доступу до правосуддя.

Наукові записки Харківського економіко-правового університету.
2005. № 1 (2). С. 64–77.

4. Тускоз Жан. Міжнародне право : підручник. Київ : Арт-Ек, 1998. 416 с.

5. Міжнародне право в документах / за заг. ред. М. В. Буроменського. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2003. 376 с.

6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : від 16.12.1966 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 20.03.2018).

7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : від 16.12.1966 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 20.03.2018).

8. Психологический словарь / под ред. В. В. Давыдова, А. В. Запорожца, Б. Ф. Ломова и др. ; научн.-исслед. ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР. М.: Педагогика, 1983. 448 с.

9. Гавайська декларація II : від 10.07.1983 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_872 (дата звернення: 20.03.2018).

Одержано 10.04.2018

УДК 342.12

Валерія Володимирівна Коверко,

*студент 6 курсу інституту заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ*

ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД СТАНОВЛЕННЯ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

З теорії права нам відомо про три покоління прав, що формувалися впродовж багаторічного розвитку суспільства. У кінці ХХ століття мова вже зайшла і про становлення четвертого, що покликано відповісти на ряд специфічних питань, пов'язаних із розвитком медицини, науки та техніки.

Дана тема є актуальною, бо якщо ж з першими трьома поколіннями науковці і правознавці всіх держав світу ще дійшли до певної згоди, то з четвертим поколінням, що досі розвивається та знаходиться в стані «відкриття», у них залишаються величезні протиріччя. Проблема неоднозначності прав четвертого покоління лежить не лише в недостатньому науковому дослідженні цих прав, а й самому понятті того, чим вони є насправді.